

'Een meesterlijke auteur.' – Nicole Krauss

JUAN GABRIEL
VÁSQUEZ
HET GELUID
VAN VALLENDE
DINGEN

Over het boek

Zodra de jonge Antonio Yammara een zekere Ricardo Laverde leert kennen, begrijpt hij dat zijn nieuwe vriend een geheim met zich meedraagt. Zijn fascinatie voor het mysterieuze leven van Laverde verandert in een ware obsessie als Laverde wordt vermoord. Hij heeft het idee dat de oplossing van het mysterie ook inzicht zal geven in de keuzes in zijn eigen leven.

Yammara begint een onderzoek dat teruggaat tot de jaren zeventig, toen een complete generatie noodgedwongen opgroeide onder de constante dreiging van datgene wat Colombia uiteindelijk naar de rand van de afgrond zou brengen, de drugshandel.

Het geluid van vallende dingen is het verhaal van een onderbroken vriendschap. Het is een dubbele liefdesgeschiedenis in weinig gunstige tijden, een onderzoek vol suspense naar het verleden van een man en een land, en een röntgenfoto van een generatie, gevangen in angst.

De pers over de auteur/het boek

‘Een van de meest originele nieuwe stemmen van Latijns-Amerika.’

– Mario Vargas Llosa

‘De roman van Vásquez gaat over herinnering, geweld, liefde en, via de inkijk in dit bijzondere leven, over ons allemaal.’

– *Le Nouvel Observateur*

‘Een spannende, nieuwe ontdekking.’ – Colm Tóibín

‘Zijn manier van schrijven vloeit, niet als een klaterend, onschuldig beekje, maar als een overvloedige, duistere watermassa, waarin je verborgen, dreigende stromingen vermoedt.’

– *RevistaArcadia.com*

Over de auteur

Juan Gabriel Vásquez (Bogotá, 1973) studeerde enkele jaren aan de Sorbonne in Parijs en woonde jarenlang in Barcelona. Inmiddels heeft hij drie romans en een verhalenbundel op zijn naam staan. Zijn werk wordt vergeleken met dat van Mario Vargas Llosa en Philip Roth.

Van dezelfde auteur

De informanten
De geheime geschiedenis van Costaguana

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de romans en literaire thrillers van uitgeverij Signatuur? Meldt u zich dan aan voor de literaire nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijsignatuur.nl

Colofon

© 2011, Juan Gabriel Vásquez

© Santillana Ediciones Generales, S.L., 2011

Winnaar van de XIV Alfaguara Novel Prize.

Oorspronkelijk verschenen bij: Alfaguara 2011, Madrid en Casanovas & Lynch Agencia Literaria S.L.

Oorspronkelijke titel: El ruido de las cosas al caer

Vertaald uit het Spaans door Brigitte Coopmans

© 2012 Uitgeverij Signatuur, Utrecht en Brigitte Coopmans

Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagbeeld: Leonid Plotkin/Alamy

Typografie: Pre Press Media Groep, Zeist

ISBN gebonden boek 978 90 5672 438 2

ISBN e-book 978 90 449 6661 9

NUR 302

Juan Gabriel Vásquez

Het geluid van vallende dingen

Vertaald door Brigitte Coopmans

SIGNATUUR

2012

Voor Mariana, uitvindster van tijd en ruimtes

En brandend bezweten de muren van mijn droom,
zoals een stad al schreeuwend ten onder gaat!

– AURELIO ARTURO, *Droomstad*

Wat! Ben je uit de lucht gevallen? Van welke planeet kom je?

– ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY, *De kleine prins*

Inhoud

- I Eén langgerekte schaduw 11
- II Nooit een van mijn doden 53
- III De blik van de afwezigen 93
- IV We zijn allemaal vluchtelingen 133
- V *What's there to live for?* 175
- VI Omhoog, omhoog, omhoog 221

I

Eén langgerekte schaduw

Het eerste nijlpaard, een mannetje met de kleur van zwarte parels en een gewicht van anderhalve ton, sneuvelde halverwege 2009. Het beest was twee jaar eerder ontsnapt uit de voormalige dierentuin van Pablo Escobar in de vallei van de rivier de Magdalena en had in die periode van vrijheid gewassen vertrapt, drenkplaatsen onveilig gemaakt, vissers de stuipen op het lijf gejaagd en de dekhengsten van een haciënda aangevallen. Scherpschutters hadden het beest in de kop en het hart getroffen (met kogels kaliber .375, want een nijlpaard heeft een zeer dikke huid); ze poseerden bij het dode lichaam, dat enorme, rimpelige gevaarte, een meteoriet die net was ingeslagen; en daar, voor die eerste camera's en kijklustigen, onder een kapokboom die hen beschutting bood tegen de brandende zon, legden ze uit dat ze het dier vanwege zijn gewicht niet in zijn geheel konden vervoeren en begonnen ze het direct aan stukken te hakken. Ik was in mijn appartement in Bogotá, ongeveer tweehonderdvijftig kilometer naar het zuiden, toen ik het beeld voor de eerste keer zag, een halve pagina groot in een toonaangevend tijdschrift. Zo kwam ik ook te weten dat de ingewanden waren begraven op de plek waar het beest was gesneuveld en dat de kop en de poten in een biologisch laboratorium in mijn stad terecht waren gekomen. Ik las ook nog dat het nijlpaard niet in zijn eentje was ontsnapt: op het moment van de uitbraak werd hij vergezeld door zijn vrouwtje en hun jong – of wat althans in de sentimentele berichtgeving van de meer tendentieuze kranten zijn vrouwtje

en jong heetten te zijn –, waarvan men niet wist waar ze zich nu bevonden, en de zoektocht naar de twee dieren kreeg meteen trekjes van een mediadrama, de achtervolging van een stel onschuldige wezens door een gewetenloos systeem. En op een van die dagen, terwijl in de kranten de jacht volop gaande was, betrapte ik mezelf op de herinnering aan een man die al lang niet meer in mijn gedachten was geweest, hoewel er een tijd was geweest waarin niets me zo fascineerde als het mysterie van zijn leven.

Gedurende de weken die volgden, ontwikkelde de herinnering aan Ricardo Laverde zich van iets incidenteels, zo'n strek die het geheugen je kan flikken, tot een trouw en toegewijd fantoom dat nimmer van mijn zijde week, een gestalte die naast mijn bed stond als ik sliep, die me vanuit de vertegadesloeg als ik wakker was. De radioprogramma's in de ochtend, de nieuwsuitzendingen 's avonds, de columns die iedereen las en de blogs die niemand las – allemaal vroegen ze zich af of het wel nodig was om die dolende nijlpaarden af te maken, of het niet voldoende was ze in het nauw te drijven, te verdoven en naar Afrika terug te brengen; in mijn appartement, waar ik het debat op afstand maar met een mengeling van fascinatie en afkeer volgde, concentreerden mijn gedachten zich steeds meer op Ricardo Laverde, op de periode waarin we elkaar hadden leren kennen, op onze kortstondige vriendschap en haar langdurige consequenties. In dagbladen en op beeldschermen gaven de autoriteiten beschrijvingen van allerlei ziektes die *artiodactyla* – dat woord gebruikten ze, *artiodactyla*, nieuw voor mij – konden verspreiden, en in de rijke buurten van Bogotá doken T-shirts op met het opschrift SAVE THE HIPPOS; in mijn appartement, tijdens lange, druilerige nachten, of op straat, als ik in de richting van het centrum wandelde, begon ik herinneringen op te halen aan de dag waarop Ricardo Laverde was gestorven, en deed ik zelfs moeite om me de precieze details voor de geest te halen. Ik was verbaasd over het gemak waarmee ik de woorden die we had-

den uitgewisseld, de dingen die ik gezien en gehoord had, de pijn die ik had geleden en inmiddels overwonnen, kon terughalan; wat me ook verbaasde, was de vlotheid en de overgave waarmee we ons toeleggen op de schadelijke exercitie van de herinnering, die ons welbeschouwd niets goeds brengt en ons slechts hindert in ons normale functioneren, als de zandzakjes die atleten bij het trainen om hun kuiten binden. Langzaam maar zeker kwam ik, niet zonder enige verbijstering, tot het besef dat de dood van dat nijlpaard het einde markeerde van een episode in mijn leven die lang geleden begonnen was, alsof je naar huis teruggaat om een deur dicht te doen die per ongeluk open is blijven staan.

Zo is dit verhaal dus begonnen. Ik weet niet wat we aan herinneringen hebben, in hoeverre ze ons iets opleveren of ons misschien juist afstraffen, of hoe de dingen die we hebben meegemaakt door de herinnering worden verdraaid, maar voor mij is het hoe dan ook van dringend belang geworden om me Ricardo Laverde goed te herinneren. Ik heb eens ergens gelezen dat een mens op zijn veertigste het verhaal van zijn leven moet vertellen, en die uiterste datum is voor mij in zicht: op het moment dat ik dit schrijf, ben ik nog maar enkele weken van die onheilspellende verjaardag verwijderd. *Het verhaal van zijn leven*. Nee, mijn levensverhaal zal ik niet vertellen, hooguit een paar dagen die zich lang geleden hebben afgespeeld, in het volle besef bovendien dat het allemaal, zoals in sprookjes wordt gezegd, ‘al eerder is gebeurd en in de toekomst nog wel vaker zal gebeuren’.

Dat ik degene ben die het vertellen moet, is van ondergeschikt belang.

Op de dag van zijn dood, begin 1996, had Ricardo Laverde ’s ochtends gewandeld over de smalle trottoirs van de wijk La Candelaria, in het centrum van Bogotá, tussen oude huizen met dakpannen van klei en langs marmeren gedenkplaten met beschrijvingen van historische gebeurtenissen waar nie-

mand naar omkijkt, en hij was rond de klok van één bij het biljartlokaal aan de Calle Catorce gearriveerd voor een paar potjes biljart met vaste klanten. Hij zag er niet nerveus of aangedaan uit toen hij begon; hij nam dezelfde keu en dezelfde tafel als altijd, achterin bij de muur, onder de televisie, die aanstond zonder geluid. Hij speelde drie potjes biljart, maar ik weet niet hoeveel hij er won of verloor, want ik speelde die middag niet met hem, maar aan de tafel ernaast. Ik herinner me echter wel het moment waarop Laverde zijn inzet neerlegde, afscheid nam van de andere biljartspelers en zich naar de voordeur begaf, die op de straathoek uitkwam. Hij liep tussen de eerste tafels door, die meestal leeg zijn omdat daar het neonlicht vreemde projecties over de ivoren ballen werpt, en verloor ineens bijna zijn evenwicht, alsof hij over iets struikelde. Hij draaide zich om en liep terug naar waar wij stonden; hij wachtte geduldig tot ik de reeks van zes of zeven caramboles waaraan ik was begonnen, had uitgespeeld, applaudiseerde zelfs even voor een driebander; en daarna stapte hij, terwijl hij keek hoe ik op het scorebord mijn punten noteerde, op me af en vroeg of ik misschien wist waar hij een apparaat kon lenen om een opname te beluisteren die hij net in handen had gekregen. Vaak heb ik me afgevraagd wat er gebeurd zou zijn als Ricardo Laverde niet mij, maar een andere biljartspeler had aangesproken – maar dat is een zinloze vraag, zoals zoveel vragen die we onszelf over het verleden stellen. Laverde had goede redenen om voor mij te kiezen. Niets kan daar verandering in brengen, zoals ook niets verandering brengt in wat er daarna gebeurde.

Ik had hem aan het eind van het jaar daarvoor leren kennen, een week of twee voor kerst. Ik was bijna zesentwintig, had twee jaar eerder mijn rechtenstudie afgerond, en hoewel ik van de echte wereld maar bar weinig wist, had de theoretische wereld van de rechtsgeleerdheid voor mij geen geheimen meer. Nadat ik cum laude was afgestudeerd – met een scriptie over krankzinnigheid als grond voor schulduitsluiting in

Hamlet; tot op de dag van vandaag vraag ik me af hoe ze die hebben kunnen goedkeuren, laat staan er ook nog een eervolle vermelding aan toekennen – werd ik de jongste docent in de geschiedenis van mijn vakgroep, althans, dat hadden mijn meerderen me gezegd op het moment dat ze mij voordroegen, en ik was ervan overtuigd dat een leven als docent Inleiding in de Rechtsgeleerdheid, het onderwijzen van de beginselen van de studie aan generaties schichtige kinderen die net van school kwamen, mijn enige horizon was. Staande op een houten podium, tegenover eindeloze rijen baardeloze, onwennige jochies en makkelijk te imponeren meisjes met grote, starende ogen, kreeg ik mijn eerste lessen in de aard van macht. Ik scheelde amper een jaar of acht met die eerstejaarsstudenten, maar op het gebied van autoriteit en kennis, dingen die ik bezat en die zij, nieuwkomers in het leven, geheel ontbeerden, was de kloof die er tussen ons gaapte twee keer zo diep. Ze keken tegen me op, ze waren een beetje bang voor me, en ik merkte dat je gewend kon raken aan die angst en die bewondering, dat ze als drugs waren. Ik vertelde mijn studenten over speleologen die vast kwamen te zitten in een grot en elkaar na een paar dagen begonnen op te eten om te overleven: hadden zij het recht aan hun zijde? Ik vertelde hun over de oude Shylock, het pond vlees dat hij van iemand eiste, over de sluwe Portia die daar via juridische hoogstandjes een stokje voor stak; ik vond het vermakelijk ze te zien gebaren en roepen en zich in idiote argumenten te zien verliezen in hun poging om uit de kluwen van een anekdote onderliggende ideeën van recht en rechtvaardigheid te ontwarren. Na dit soort academische discussies kwam ik dan in de biljartal aan de Calle Catorce, een grote, rokerige zaal met lage plafonds waar zich een ander leven afspeelde, een leven zonder doctrines en jurisprudentie. Daar liep mijn dag, onder het afsluiten van kleine weddenschappen en het genot van koffie met cognac, ten einde, soms in gezelschap van een of twee collega's, soms met studentes die na een paar drankjes bij mij in bed

belandden. Ik woonde er vlakbij, tien hoog, waar de lucht altijd koel was, waar het uitzicht over de van baksteen en beton vergeven stad altijd mooi was, waar mijn bed altijd openstond voor discussies over Cesare Beccaria's opvattingen over straffen, een lastig hoofdstuk van Bodenheimer, of gewoon voor een hoger cijfer via de makkelijkste weg. Het leven was, in die tijd die nu bij iemand anders lijkt te horen, vol van mogelijkheden. Maar ook die mogelijkheden, zo stelde ik later vast, behoorden een ander toe: ze vielen op onwaarneembare wijze weg, als een terugtrekkend tij, tot ik werd achtergelaten met wat ik nu ben.

In die tijd begon mijn stad zich te ontworstelen aan de gewelddadigste jaren in zijn recente geschiedenis, en dan heb ik het niet over goedkope steekpartijtjes of een paar verdwaalde kogels, over afrekeningen tussen miezerige dealertjes, maar over geweld dat de kleine wrevel en de kleine wraak van de kleine mensen overstijgt, geweld van collectieve actoren die met een hoofdletter worden geschreven: de Staat, het Kartel, het Leger, het Front. Wij Bogotanen waren eraan gewend geraakt, mede doordat de beelden ons met een verbazingwekkende regelmaat via journaals en kranten bereikten; op die bewuste dag kwamen net de beelden van de laatste aanslag via een extra nieuwsbulletin tot ons. Eerst zagen we de verslaggever voor de deur van Clínica del Country het nieuws verkondigen, daarna zagen we het beeld van een met kogels doorzeefde Mercedes – door het versplinterde raam was de achterbank te zien, de glassplinters, de vegen opgedroogd bloed – en aan het einde, toen aan alle tafels de activiteiten waren gestaakt en het stil was geworden en iemand had geroepen of het geluid wat harder mocht, zagen we, boven zijn geboorte- en nog verse sterfdatum, het gezicht van het slachtoffer in zwart-wit. Het was de conservatieve politicus Álvaro Gómez, zoon van een van de meest omstreden presidenten van de eeuw, die zichzelf ook al meerdere malen kandidaat had gesteld. Niemand vroeg waarom hij vermoord was, wie

het gedaan had, want zulke vragen waren in mijn stad zinloos geworden of werden op retorische wijze gesteld, zonder een antwoord te verwachten, als enige mogelijke reactie op de zoveelste klap in het gezicht. Op het moment zelf stond ik er niet bij stil, maar die misdaden (*magnicidios*, zo noemde de pers ze; spoedig zou ik erachter komen wat dat woordje inhield) liepen als een rode draad door mijn leven, of markeerden het, als de onvoorspelbare bezoeken van een verre verwant. Ik was veertien jaar oud, die avond in 1984 waarop Pablo Escobar zijn meest illustere vervolger ombracht of liet ombrengen, minister van Justitie Rodrigo Lara Bonilla (twee huurmoordenaars op een brommer, een bocht in de Calle Cientoventisiete). Ik was zestien toen Escobar de hoofdredacteur van *El Espectador*, Guillermo Cano, vermoordde of liet vermoorden (op een paar meter afstand van het gebouw van de krant schoot de moordenaar hem acht keer in zijn borst). Ik was negentien en al volwassen, hoewel ik nog niet gestemd had, toen Luis Carlos Galán, kandidaat voor het presidentschap, overleed, een moord die anders was, in onze beleving althans, omdat hij op televisie te zien was: de menigte die Galán toejuichte, vervolgens het mitrailleursalvo, het lichaam dat op het houten podium in elkaar zakte en neerviel zonder geluid, of overstemd door de luidruchtige drukte of de eerste uitroepen. En kort daarop gebeurde dat met het vliegtuig van Avianca, een Boeing 727-21 die Escobar in de lucht – ergens tussen Bogotá en Cali – liet ontploffen om een politicus te vermoorden die er niet eens in zat.

En zo betreurden we daar met zijn allen de misdaad met een gelatenheid die inmiddels een soort nationale afwijking was, een erfenis van onze tijd, en hervatten we daarna onze partijpartij. Met zijn allen, zeg ik, op één man na, wiens aandacht op het televisiescherm gericht was gebleven, waar inmiddels beelden van het volgende nieuwsitem voorbijkwamen, die een vervallen tafereel lieten zien: een stierenvechtarena die was overwoekerd door onkruid zo hoog als de vlaggenmasten (of

waar de vlaggen eens wapperden), een schuur waarin antieke auto's stonden weg te roesten, een gigantische tyrannosaurus met een lijf dat van ellende uit elkaar viel en een complex metalen frame blootlegde, triest en naakt als een oude etalagepop. Het was Hacienda Nápoles, het mythische landgoed van Pablo Escobar, dat in voorbije tijden het hoofdkwartier van zijn imperium was geweest en sinds de dood van de drugsbaron in 1993 aan zijn lot was overgelaten. Het nieuwsitem ging over deze toestand van verwaarlozing: over de in beslag genomen bezittingen van de drugsbaronnen, over de miljoenen dollars die de overheid liet liggen omdat ze niet wist wat ze met die bezittingen aan moest, over alles wat men had kunnen doen maar niet gedaan had met die fabelachtige eigendommen. En toen begon een van de biljarters aan de tafel die het dichtst bij de televisie stond, die tot op dat moment op geen enkele manier de aandacht had getrokken, te praten alsof hij tegen zichzelf sprak, maar hardop en ongedwongen, zoals mensen doen die door een leven in eenzaamheid vergeten zijn dat ze überhaupt gehoord kunnen worden.

'Ik ben benieuwd wat ze met die dieren gaan doen,' zei hij. 'Die arme beesten komen om van de honger en niemand geeft er wat om.'

Iemand vroeg welke dieren hij bedoelde. De man zei alleen maar: 'Zij kunnen er toch ook niks aan doen.'

Dat waren de eerste woorden die ik van Ricardo Laverde hoorde. Verder zei hij niets meer; hij vertelde bijvoorbeeld niet welke dieren hij bedoelde of hoe hij wist dat ze omkwamen van de honger. En niemand vroeg het hem ook, want we waren allemaal oud genoeg om de gloriejaren van Hacienda Nápoles te hebben meegemaakt. De dierentuin was een legendarisch oord, dat louter en alleen al door de excentriciteit van de drugsmiljonair zijn bezoekers een voor deze contreien ongekend spektakel beloofde. Ik was er geweest toen ik twaalf was, in de kerstvakantie; stiekem uiteraard, zonder dat mijn ouders het wisten; het idee alleen al dat hun zoon een voet zou

zetten op het landgoed van iemand die algemeen bekendstond als maffiabaas hadden ze stuitend gevonden, laat staan dat hij er ook nog plezier aan beleefde. Maar ik kon het niet nalaten om te gaan bekijken waar iedereen het over had. Ik ging in op de uitnodiging van de ouders van een vriendje; op een dag in een weekend stonden we in alle vroegte op voor de zes uur durende rit van Bogotá naar Puerto Triunfo; eenmaal op het terrein reden we onder een stenen poort door (waarop in dikke blauwe letters de naam van het landgoed stond) en lieten we de middag voorbijglijden te midden van Bengaalse tijgers, ara's uit het Amazonegebied, minipaardjes, vlinders zo groot als een hand en zelfs een paar Indische neushoorns die, zo legde een jongen met een Antioquiaans accent in camouflagevest ons uit, onlangs waren binnengekomen. En dan waren er nog de nijlpaarden, waarvan er in die hoogtijdagen uiteraard nog geen één ontsnapt was. Ik wist dus heel goed over welke dieren die man het had; ik wist echter niet dat die paar woorden me dit bijna veertien jaar na dato weer in herinnering zouden brengen. Maar dat heb ik natuurlijk allemaal pas achteraf bedacht; die dag in het biljartlokaal was Ricardo een van de velen die met verbijstering de opkomst en ondergang van een van de meest roemruchte Colombianen aller tijden had gevolgd, en ik stond er verder niet lang bij stil.

Wat ik me nog wel van die dag herinner, is dat Laverde niet dreigend op me overkwam; hij was zo mager dat hij bedrieglijk lang leek, en je moest hem naast een biljartkeu zien staan om te constateren dat hij amper de één meter zeventig haalde; zijn spaarzame, muisgrijze haar, zijn schrале huid en zijn lange, altijd vieze nagels wekten de indruk van ziekte of verwaarlozing, verwaarloosd zoals een stuk braakland erbij kan liggen. Hij was net achtenveertig, maar leek veel ouder. Spreken kostte hem moeite, alsof hij te weinig lucht kreeg; zijn hand was zo onvast dat zijn keu altijd trilde en het was bijna een wonder dat hij niet vaker een bal miste. Alles aan hem kwam vermoeid over. Op een avond, toen Laverde al weg was, ver-

telde een van zijn biljartvrienden – een man van zijn leeftijd, die echter soepeler bewoog en ademde, die vast nog in leven is en misschien zelfs deze memoires wel leest – me hoe dat kwam, zonder dat ik ernaar had gevraagd. ‘Dat komt door de gevangenis,’ zei hij, en ik zag een gouden tand blikkeren terwijl hij dat zei. ‘De gevangenis maakt mensen moe.’

‘Heeft hij vastgezet?’

‘Hij is net vrij. Hij heeft een jaar of twintig gezeten, dat zeggen ze.’

‘Wat heeft hij gedaan dan?’

‘O, dat weet ik niet,’ zei de man. ‘Hij zal heus wel wat gedaan hebben. Je krijgt niet voor niks zo lang.’

Ik geloofde hem, uiteraard, want ik had geen aanleiding om een andere waarheid te veronderstellen, geen enkele reden om vraagtekens te plaatsen bij die eerste, spontane, argeloze versie die iemand me van Ricardo Laverdes leven gaf. Ik bedacht dat ik nog nooit een ex-gedetineerde had gekend – die uitdrukking, ex-gedetineerde, zo zal menigeen opmerken, is daarvan het beste bewijs – en mijn belangstelling voor of mijn nieuwsgierigheid naar Laverde nam toe. Een lange gevangenisstraf maakt altijd indruk op een jong iemand zoals ik destijds was. Ik rekende uit dat ik net kon lopen toen Laverde de gevangenis in ging, en het kan je domweg niet onberoerd laten dat je bent opgegroeid, naar school bent gegaan, voor het eerst met seks en misschien ook wel met de dood te maken hebt gekregen (de dood van een huisdier, en later van een grootouder, bijvoorbeeld), dat je geliefden hebt gehad en pijnlijke breuken hebt meegemaakt en hebt kennism gemaakt met de macht om je eigen beslissingen te nemen en de voldoening of spijt die ze met zich meebrachten, met de macht om schade aan te richten en de voldoening of schuldgevoelens die daaruit voortvloeiden, en dit alles terwijl een man zó lang zit opgesloten dat hij een leven zonder leerzame ervaringen of ontdekkingen heeft. Een niet geleefd leven, een leven dat als zand door je vingers glipt, een eigen leven waar je zwaar onder gebukt gaat, maar dat

tegelijkertijd in handen is van anderen, van mensen die er niet onder te lijden hebben.

Bijna zonder dat ik het merkte, kwamen we nader tot elkaar. Aanvankelijk ging dat op terloopse wijze: ik prees hem bijvoorbeeld uitbundig voor een van zijn caramboles – de man speelde uitstekend overband – en nodigde hem daarna uit om aan mijn tafel te komen spelen, of ik vroeg of ik bij hem aan tafel mocht. Hij duldde me met tegenzin, zoals een ingewijde leerling toelaat, hoewel ik beter speelde en Laverde aan mijn zijde eindelijk kon ophouden te verliezen. Maar toen ontdekte ik dat hij verliezen eigenlijk helemaal niet zo erg vond; het geld dat hij na zijn biljartpartijtjes op het smaragdgroene laken legde, die twee of drie smoezelige, verfrommelde briefjes, hoorde bij zijn standaarduitgaven, een ingecalculeerde kostenpost. Biljart was voor Laverde geen tijdverdrijf, niet eens een wedstrijd, maar op dat moment de enige manier voor hem om onder de mensen te zijn; het geluid van tikkende biljartballen, van de houten kralen aan de kabels op het scorebord, van het blauwe krijt dat op de punten van oud leer werd aangebracht, dat alles vormde zijn leven buitenshuis. Buiten die gangen, zonder een biljartkeu in zijn hand, was Laverde niet in staat een normaal gesprek te voeren, laat staan een relatie te onderhouden. ‘Soms denk ik weleens,’ zei hij, de enige keer dat we een enigszins serieus gesprek hadden, ‘dat ik nog nooit iemand in de ogen heb gekeken.’ Dat was natuurlijk overdreven, maar ik weet niet zeker of hij opzettelijk overdreef. Hij keek me immers niet in de ogen toen hij die woorden uitsprak.

Nu er zoveel jaren verstreken zijn, nu ik terugkijk met een begrip dat ik destijds niet had en weer aan dat gesprek denk, komt het me onwaarschijnlijk voor dat ik niet direct het belang ervan inzag. (En tegelijkertijd zeg ik bij mezelf dat we het hier en nu bedroevend slecht beoordelen, misschien omdat het hier en nu eigenlijk niet bestaat: alles is herinnering, de zin die ik zojuist heb opgeschreven is al een herinnering, het woord dat u, lezer, zojuist hebt gelezen.) Het jaar liep ten ein-

de; het was tentamentijd en er waren geen colleges meer; het biljarten was een vast onderdeel van mijn dag geworden en gaf er op de een of andere manier ook vorm en richting aan. 'Ah,' zei Laverde steevast als hij me zag aankomen, 'je treft me nog net, Yammara, ik wilde net weggaan.' Er was iets aan het veranderen tussen ons, dat besepte ik op de middag dat Laverde niet afscheid van me nam zoals anders, door aan de andere kant van de tafel als een soldaat een hand naar zijn voorhoofd te brengen en me met mijn keu in mijn hand achter te laten, maar op me wachtte, toekeek hoe ik onze drankjes afrekende – vier koffie met cognac en aan het eind een cola – en samen met mij het lokaal verliet. Hij liep met me mee tot aan de hoek van het Plazoleta del Rosario, door een geur van uitlaatgassen en gefrituurde *arepas* en open riolen; daarna gaf hij me bij de afrit naar het donkere gat van een ondergrondse parkeergarage een klopje op mijn schouder, een zwak klopje met een zwakke hand, dat eerder een liefkozing leek dan een afscheid, en zei: 'Goed, ik zie je morgen weer. Ik moet nog even iets doen.'

Ik zag hem tussen de groepjes smaragdhandelaren door zigzaggen, het voetgangerssteegje naar de Carrera Séptima in lopen, vervolgens de hoek omslaan, en toen zag ik hem niet meer. De straten werden opgetuigd met kerstverlichting, kransen en zuurstokjes, Engelse woorden, afbeeldingen van sneeuwkrystallen, in een stad waar het nog nooit heeft gesneeuwd en waar uitgerekend december de meeste zonneschijn heeft. Overdag maakten de uitgedoofde lichtslingers het er echter niet mooier op; ze bedierven het uitzicht, vervuilden, stoorden. De snoeren die boven onze hoofden de straat overspanden, leken wel een soort hangbruggen, en op het Plaza de Bolívar kropen ze als klimplanten langs de lantaarnpalen, langs de zuilen van het Capitolio Nacional, langs de muren van de kathedraal omhoog. Maar de duiven hadden meer plekjes om op neer te strijken en de maïsverkopers konden de stroom toeristen die de vogels wilden voeren nauwelijks aan, net zomin als de straatfotografen, oude mannen met

poncho's en vilten hoeden, die hun klanten strikten zoals je een koe opdreef en die op het moment van de foto onder een zwart doek kropen, niet omdat het toestel dat vereiste, maar omdat de klanten dat verwachtten. Ook die fotografen waren overlevenden uit een andere tijd, toen nog niet iedereen zijn eigen portret kon maken en het idee om een (vaak ook nog ongemerkt) op straat gemaakte foto te kopen, nog niet volslagen absurd was. Elke Bogotaan vanaf een zekere leeftijd heeft zo'n straatfoto, de meeste gemaakt op de Carrera Séptima, voorheen Real del Comercio, de koningin aller straten in Bogotá. Mijn generatie is opgegroeid met die foto's in hun familiealbums: de mannen in driedelig pak, de vrouwen met handschoenen en paraplu, mensen uit een tijd waarin Bogotá kouder, regenachtiger en huiselijker was, maar niet minder zwaar. Tussen mijn paperassen heb ik de foto die mijn grootvader in de jaren vijftig kocht en de foto die mijn vader een jaar of vijftien later kocht. De foto die Ricardo Laverde die middag kocht, heb ik echter niet, hoewel hij me nog zo helder voor de geest staat dat ik hem tot in detail zou kunnen uittekenen, mits ik daar het talent voor zou hebben.

Dus dat was hetgeen Laverde nog moest doen. Nadat hij mij had achtergelaten, was hij naar het Plaza de Bolívar gelopen en had hij zo'n doelbewust anachronistisch portret van zichzelf laten maken, en de volgende dag kwam hij met het resultaat in zijn hand naar de biljartzaal: een sepiakleurig stuk papier, gesigneerd door de fotograaf, waarop een minder droeve of zwaarmoedige man dan normaal stond, een man van wie je had kunnen zeggen – als de afgelopen maanden niet hadden uitgewezen dat dit een nogal gewaagde beoordeling was – dat hij zich tevreden voelde. Er lag nog een zwarte plastic beschermhoes over de biljarttafel, en op dat plastic legde Laverde de afbeelding, zijn eigen afbeelding, en keek er geboeid naar: hij stond er netjes op, geen vouwtje in zijn pak, met zijn rechterhand uitgestrekt en twee duiven die uit zijn handpalm pikten; achter hem gloorde de blik van een nieuwsgierig koppel,

allebei met rugzak en sandalen, en achter dat stelletje, naast het maïskarretje dat door het perspectief groter leek, het Paleis van Justitie.

‘Prima foto,’ zei ik. ‘Heb je die gisteren laten maken?’

‘Gisteren, ja,’ zei hij, en zomaar ineens vertelde hij me: ‘Mijn vrouw komt namelijk.’

Hij zei niet: die foto is een cadeautje. Hij legde niet uit waarom zijn vrouw zo’n vreemd cadeautje interessant zou vinden. Hij had het niet over zijn jaren in de gevangenis, hoewel mij wel duidelijk was dat die omstandigheid boven de hele situatie hing, als een gier boven een stervende hond. Ricardo Laverde gedroeg zich in elk geval alsof niemand in de biljart-ruimte van zijn verleden wist; ik voelde dat we met die illusie een precair evenwicht bewaarden en besloot het zo te laten.

‘Hoezo komt je vrouw?’ vroeg ik. ‘Waar komt ze vandaan dan?’

‘Ze is Amerikaanse, haar familie woont daar. Mijn vrouw komt op visite, om het zo te zeggen.’ En toen: ‘Is de foto goed? Vind je hem goed?’

‘Volgens mij is het een prima foto,’ zei ik, met iets van ongewilde neerbuigendheid. ‘Je staat er heel charmant op, Ricardo.’

‘Heel charmant,’ zei hij.

‘Dus jij bent met een gringa getrouwd,’ zei ik.

‘Tja, stel je voor.’

‘Komt ze met kerst?’

‘Ik hoop het,’ zei Laverde. ‘Ik hoop het echt.’

‘Hoezo, ik hoop het, is het nog niet zeker dan?’

‘Nou ja, ik moet haar eerst nog overhalen. Het is een lang verhaal, vraag me maar niet hoe het zit.’

Laverde haalde de zwarte hoes van de tafel, niet met één ruk, zoals andere biljarters dat deden, maar door hem secuur, bijna liefdevol op te vouwen, zoals je een vlag bij een staatsbegrafenis opvouwt. We begonnen te spelen. Bij een van zijn beurten boog hij over de tafel, richtte zich weer op, zocht naar de beste hoek, maar stootte na al dit ceremonieel tegen de ver-

keerde bal. ‘Verdomme,’ zei hij. ‘Sorry.’ Hij liep naar het scorebord, vroeg hoeveel caramboles hij had gemaakt, noteerde ze met de punt van zijn keu – en streek er per ongeluk mee langs de witte muur, waar hij een blauw veegje achterliet tussen andere blauwe vlekjes die zich daar in de loop der tijd verzameld hadden. ‘Sorry,’ zei hij nogmaals. Hij zat ineens met zijn hoofd ergens anders: zijn bewegingen, zijn strak op de ivoren ballen gerichte blik, die loom hun nieuwe posities op het laken innamen, waren die van iemand die is uitgetreden, een soort geest. Ik begon er rekening mee te houden dat Laverde en zijn vrouw misschien wel gescheiden waren, en meteen viel me, als een soort openbaring, een andere, veel pijnlijkere en daardoor interessantere mogelijkheid in: Laverdes vrouw wist niet dat hij uit de gevangenis kwam. Gedurende een fractie van een seconde, tussen twee caramboles in, zag ik een man voor me die uit een gevangenis in Bogotá komt – in mijn verbeelding speelde de scène zich af bij de Districtsgevangenis, de laatste die ik als student criminologie had leren kennen – en zijn vrijlating geheimhoudt om iemand te verrassen, als in Hawthornes ‘Wakefield’, maar dan omgekeerd, en die in het gezicht van zijn enige familielid de verraste uitdrukking van liefde wil zien die we in dit leven allemaal weleens hebben willen zien, of misschien zelfs op slinkse wijze hebben ontfutseld.

‘En hoe heet je vrouw?’ vroeg ik.

‘Elena,’ zei hij.

‘Elena de Laverde,’ zei ik, alsof ik over de naam nadacht, er meteen de bezitsvorm aan toekennend die in Colombia vrijwel iedereen van die generatie gebruikte.

‘Nee,’ corrigeerde Ricardo Laverde me. ‘Elena Fritts. We hebben nooit gewild dat zij mijn achternaam aannam. Je ziet wel, een moderne vrouw.’

‘Is dat modern?’

‘Nou, in die tijd was dat wel modern, je achternaam niet veranderen. Maar aangezien ze Amerikaans was, werd het

haar vergeven.’ En toen, met een plotseling hervonden lichtheid: ‘Wat zeg je ervan, pakken we een borrel?’

En zo, onder het genot van blanke rum die een medicinale alcoholsmak in je keel achterliet, vloog de middag voorbij. Om een uur of vijf interesseerde het biljarten ons al niet meer en legden we onze keus op de biljarttafel, stopten de drie ballen in hun rechthoekige kartonnen doosje en gingen, als toeschouwers of metgezellen of vermoeide spelers, op de houten stoelen zitten, allebei met een glas rum in de hand waarmee we af en toe bewogen om het nieuwe ijs goed met de rum te laten mengen en waarop steeds meer zweterige en met krijstof besmeurde vingers kwamen. Vanuit onze positie konden we de hele zaal, de toegang tot de toiletten en de hoek waarin de televisie hing overzien, en konden we zelfs het spel aan een stuk of wat tafels becommentariëren. Aan een van die tafels zetten vier spelers die we nooit eerder hadden gezien, met zijden handschoenen en tweedelige biljartkeus, meer geld in op één partijje dan wij samen in een hele maand. En het was daar, terwijl we naast elkaar zaten, dat Ricardo Laverde me vertelde dat hij nog nooit iemand in de ogen had gekeken. Daar was het ook dat er bij mij iets begon te wringen met betrekking tot Ricardo Laverde: een indringende ongerijmdheid tussen enerzijds zijn immer keurige taalgebruik en omgangsvormen en anderzijds zijn onverzorgde uiterlijk, zijn precaire financiële situatie, zijn aanwezigheid überhaupt op plekken als deze, waar mensen wier leven om wat voor reden dan ook onbestendig is, enig houvast zoeken.

‘Het is vreemd, Ricardo,’ zei ik, ‘maar ik heb je eigenlijk nooit gevraagd wat je doet.’

‘Nee, dat is waar ook,’ zei Laverde. ‘En ik jou ook niet, maar dat komt omdat ik het idee heb dat je lesgeeft, dat doet iedereen hier namelijk, het is hier in het centrum vergeven van de universiteiten. Ben je docent, Yammara?’

‘Ja,’ zei ik. ‘Docent Rechten.’

‘Ha, mooi zo,’ zei Laverde met een scheve glimlach. ‘Er zijn nog niet genoeg advocaten in dit land.’

Het leek alsof hij nog iets wilde zeggen. Hij zei niets.

‘Maar je hebt me nog geen antwoord gegeven,’ drong ik aan. ‘Wat doe jij voor de kost?’

Er viel een stilte. Wat zal er in die twee seconden niet door zijn hoofd gegaan zijn; nu, na al die tijd, kan ik het begrijpen. De berekening, de weigering, de terughoudendheid.

‘Ik ben piloot,’ zei Laverde, met een stem die ik nooit eerder had gehoord. ‘Ik wás piloot, beter gezegd. Ik ben nu piloot in ruste.’

‘Piloot waarvan?’

‘Piloot van dingen die vliegen.’

‘Dat snap ik, maar wat voor dingen? Passagiersvliegtuigen? Bewakingshelikopters? Op dit vlak ben ik ...’

‘Hoor eens, Yammara,’ kapte hij me kalm maar beslist af, ‘ik vertel mijn levensverhaal niet zomaar aan Jan en alleman. Verwar een potje samen biljarten alsjeblieft niet met vriendschap.’

Ik had me beledigd kunnen voelen, maar dat was niet het geval: achter die plotselinge, nogal willekeurige agressie lag een dringend verzoek. Na deze botte reactie kwamen de blijken van spijt en verzoening, als van een kind dat wanhopig probeert de aandacht te trekken, en ik vergaf hem zijn grofheid zoals je een kind vergeeft. Om de zoveel tijd kwam Don José, de bedrijfsleider, even langs – een gezette, kale man in een slagersschort –, vulde onze glazen bij met ijsblokjes en rum en liep meteen daarna weer terug naar zijn aluminium barkruk om zich over de kruiswoordpuzzel van *El Espacio* te buigen. Ik dacht aan Elena Laverde, zijn echtgenote. Op zomaar een dag, in zomaar een jaar, verdween Ricardo uit haar leven en ging hij de gevangenis in. Wat zou hij gedaan hebben? Zou zijn vrouw hem in al die jaren niet hebben opgezocht? Hoe raakte een piloot verzeild in een biljartal in het centrum van Bogotá, waar hij zijn geld verspilde aan wedden-

schappen? Misschien was dat het moment waarop voor het eerst, op een basaal, intuïtief niveau weliswaar, de gedachte in me opkwam die later nog in allerlei bewoordingen, soms ook zonder dat er woorden voor nodig waren, zou terugkeren: *Deze man is niet altijd deze man geweest. Deze man was vroeger een ander.*

Het was al donker toen we naar buiten liepen. Ik weet niet meer precies hoeveel we in het biljartlokaal hadden gedronken, maar ik weet nog wel dat de rum ons naar het hoofd was gestegen en dat de trottoirs van La Candelaria nog smaller leken dan anders. Er viel nauwelijks over te lopen: de mensen stroomden de duizenden kantoren in het centrum uit op weg naar huis, anderen gingen warenhuizen binnen om kerstinkopen te doen of klonterden samen op straathoeken om op de bus te wachten. Ricardo Laverde was de deur nog niet uit of hij botste tegen een dame in oranje mantelpak (of een kleur die in dat gele straatlicht op oranje leek). ‘Kijk uit je doppen, sukkel,’ zei de vrouw, en het was me duidelijk dat het onverantwoord en zelfs gevaarlijk was om hem in deze toestand alleen naar huis te laten gaan. Ik bood aan met hem mee te lopen en hij stemde ermee in, of weigerde althans niet zichtbaar. Na een paar minuten passeerden we de gesloten deur van de kerk van La Bordadita en op een gegeven moment lag de mensenmassa achter ons, alsof we een andere stad in waren gelopen, een stad met een avondklok. Het oude La Candelaria is een plaats die buiten de tijd ligt; in heel Bogotá vind je alleen in deze buurt een paar straten waar je je kunt voorstellen hoe het leven een eeuw geleden was. En tijdens die wandeling praatte Laverde voor het eerst tegen me zoals je tegen een vriend praat. In eerste instantie dacht ik dat hij me probeerde te paaien na de onredelijke uithaal van daarvoor (alcohol kan van die opwellingen van berouw, van die innige schuldgevoelens opwekken); daarna kreeg ik de indruk dat er nog iets anders speelde, iets waar hij veel haast mee had, wat geen uitstel duldde en waarvan de redenen mij niet duidelijk werden. Ik kletste maar wat met hem

mee, zoals je dat doet met alle dronken mensen op de wereld wanneer ze met hun dronkenmansverhalen beginnen. ‘Die vrouw is alles wat ik heb,’ zei hij.

‘Elena?’ vroeg ik. ‘Je echtgenote?’

‘Ze is alles, alles wat ik heb. Vraag me niet naar de details, Yammara, het is voor niemand makkelijk om over zijn fouten te praten. Ik heb de mijne, net als iedereen. Ik heb het verbruid, dat staat vast. En niet zo’n beetje ook. Jij bent nog heel jong, Yammara, zo jong dat je misschien nog wel maagdelijk bent op het gebied van fouten en dat soort dingen. En dan heb ik het heus niet over een vriendinnetje dat je misschien een keer bedrogen hebt, of dat je eens met het vriendinnetje van je beste vriend de koffer in bent gedoken, dat is allemaal kinderspel. Ik bedoel échte fouten, Yammara, daar heb jij nog geen kaas van gegeten. En dat is maar goed ook. Geniet ervan, Yammara, geniet ervan zolang het nog kan; je bent gelukkig tot je het ergens een keer goed verbruit, en daarna kom je onmogelijk nog terug bij wie je vroeger was. En dat is dus wat ik de komende dagen wil uitvinden. Elena komt en ik ga proberen terug te krijgen wat er vroeger was. Elena was de liefde van mijn leven. Maar we zijn gescheiden. We wilden niet scheiden, maar we zijn gescheiden. Het leven heeft ons gescheiden, het leven doet zulke dingen. Ik heb het verbruid. Ik heb het verbruid en we zijn gescheiden. Maar eigenlijk doet dat er niet toe, Yammara, luister goed wat ik je zeg, dat je het verbruid hebt doet er eigenlijk niet zo toe, de vraag is alleen of je zo’n misser weet recht te zetten. Ook al is er tijd verstreken, ook al zijn er jaren voorbijgegaan, het is nooit te laat om te repareren wat je kapot hebt gemaakt. En dat ga ik nu doen. Elena komt en dat ga ik doen, geen fout kan eeuwig voortduren. Het is lang geleden allemaal, enorm lang geleden. 1970, daarom-trent. Jij was denk ik nog niet eens geboren. Wanneer ben jij geboren?’

‘Precies in 1970,’ zei ik.

‘Zeker weten?’

‘Zeker weten.’

‘Niet in ’71?’

‘Nee,’ zei ik. ‘In 1970.’

‘Nou goed, toen dus. In dat jaar gebeurde er een hoop. In de jaren erna natuurlijk ook, maar vooral in dat jaar. Het heeft ons leven veranderd. Ik heb het laten gebeuren dat we van elkaar gescheiden werden, maar dat doet er niet toe, Yammara, luister goed naar me, dat doet er niet toe, het belangrijkste is wat er nu gaat gebeuren; Elena komt en dat ga ik doen, de zaken rechtzetten. Zo moeilijk kan dat toch niet zijn? Hoeveel mensen ken jij die halverwege de rit het roer omgooien? Genoeg toch? Nou, dat ga ik dus ook doen. Zo moeilijk kan dat niet zijn.’

Dit alles vertelde Ricardo Laverde me. We waren alleen toen we zijn straat in liepen, zo alleen dat we zonder het in de gaten te hebben midden op straat slenterden. Een met oud papier volgepakte kar, voortgetrokken door een uitgeteerde muilezel, kwam bergafwaarts gereden en de man aan de teugel – of het geknoopte stuk touw dat als zodanig fungeerde – moest fluiten om ons niet overhoop te rijden. Ik herinner me de mestgeur van het beest, al herinner ik me niet of het op dat moment ook poepte, en ik herinner me ook de blik van het jongetje dat met bungelende voeten achter op de kar op de houten planken zat. En daarna herinner ik me dat ik mijn hand uitstak om afscheid te nemen van Laverde en dat mijn hand in de lucht bleef hangen, ongeveer zoals die hand vol vogels op de foto op het Plaza de Bolívar, want Laverde draaide zich om en zei, terwijl hij met een sleutel uit andere tijden een grote deur opende: ‘Je gaat me toch niet vertellen dat je nu weggaat? Kom binnen, dan nemen we nog een afzakkertje, jongen, we zijn net zo lekker op dreef.’

‘Ik moet eigenlijk gaan, Ricardo.’

‘Moeten ligt op het kerkhof,’ zei hij, enigszins met dubbele tong. ‘Eén borreltje maar, ik zweer het. Je hebt nu toch al die hele reis naar deze godverlaten plek gemaakt.’